
In memoriam

In memoriam

Stjepan Hummel (1919–2009.)

Petalj Tocilj

Nakon duge i teške bolesti napustio nas je 15. siječnja 2009. godine Stjepan Hummel, povjesničar umjetnosti, diplomat i visoki državni dužnosnik. Rođen je u Podgoraču pokraj Našica 4. prosinca 1919. Klasičnu je gimnaziju pohađao u Salezijanskoj družbi. Završivši gimnaziju na početku Drugoga svjetskog rata kao osvjedočeni antifašist priključio se Narodno-oslobodilačkoj borbi. Po završetku rata radio je neko vrijeme na vojničkim dužnostima i započeo studijem povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Tijekom studija sprijateljio se s jednim od vodećih hrvatskih povjesničara umjetnosti prof. dr. Grgom Gamulinom. Njihova plodna suradnja nastavila se tijekom dugih desetljeća. Poslije završetka studija Stjepan Hummel djelovao je kao direktor Zavoda za zaštitu spomenika kulture Republike Hrvatske i kao predsjednik Hrvatskoga glazbenog zavoda (HGZ) u razdoblju od 1976. do 1991. godine. O važnosti Hrvatskoga glazbenog zavoda najbolje govore Hummelove riječi u povodu proslave 150. obljetnice osnutka Zavoda u Koncertnoj dvorani »Vatroslav Lisinski« 1977. godine. Tako u svome izlaganju Hummel kaže da je HGZ – posebno prvih stotinu godina – ishodište cjelokupne novije hrvatske glazbene kulture i da bi se za sve što u glazbi jesmo i značimo i za sve ono što glazba danas nama znači morali

zahvaliti šaci entuzijasta koji su pokrenuli osnutak Zavoda. Iz Muzičke škole HGZ, ističe dalje Hummel, nastao je Hrvatski konzervatorij, koji je 1921. i 1922. godine postao Muzičkom akademijom i dijelom Zagrebačkoga sveučilišta. Sedamdesetih godina Hummel djeluje kao visoki dužnosnik u diplomatskim predstavništvima nekadašnje države u Rimu i u Vatikanu pri Svetoj stolici. Veliki je njegov udio u poboljšavanju odnosa između Jugoslavije i Svete stolice. Kao otpravnik poslova on je omogućio kasnije formiranje ambasade odnosno veleposlanstva i uspostavu izravnih političko-državničkih veza između Svetog oca pape Pavla VI i predsjednika Tita. Na kraju, Stjepan Hummel obnašao je i visoki položaj pomoćnika odnosno sekretara za prosvjetu i kulturu Republike Hrvatske. Dok je bio na tome položaju nerprocjenjive su njegove zasluge prilikom primanja darovnice velikog kipara Ivana Meštrovića Hrvatskoj i kod uspostave veličanstvene zbirke i muzeja Ante Topića Mimare nekon prve donacije Strossmayerovoj galeriji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti iz 1948. godine. Tako je Zagreb zahvaljujući Stjepanu Hummelu dobio dvije izuzetno značajne likovne institucije međunarodnoga značenja, Klovićeve dvore i Muzej Mimaru.

Tijekom posljednjih mjeseci Stjepan Hummel pripovije-

dao je piscu ovih redaka o svojoj prošlosti, obitelji i posebno o svojim roditeljima. Roditelji mu bijahu, rekao je, njemačkog podrijetla pa tako on nije imao ni kapi hrvatske krvi u sebi. Na moje spontano pitanje kako se onda nacionalno izjašnjavao – odgovorio je promptno – Prijatelju dragi, uvijek i jedino kao Hrvat. Govorio je tečno nekoliko svjetskih jezika te se uz ostalo bavio i prijevodima knjiga s francuskoga jezika. Premda je bio narušena zdravlja do zadnjih je dana sačuvao bistrinu uma te je živo i s velikim zanimanjem pratio sva zbivanja oko sebe. Bio je odličan poznavatelj glazbe i sjajno je svirao glasovir.

Na svim mjestima gdje je djelovao ovaj vrhunski intelektualac dolazila je do izražaja njegova stručnost i poznavanje umjetnosti, zatim povijesti, i to kako opće tako i nacionalne, jezika i njegova tolerancija te životna mudrost. I u najsloženijim situacijama znao je uvijek pronaći najbolje rješenje.

Smrću Stjepana Hummela Hrvatska je izgubila jednoga od velikih stručnjaka na području kulture i umjetnosti. Rijetko se rađaju takvi renesansno obrazovani tipovi ljudi, koji su sve oko sebe odmah osvajali svojim znanjem, stručnošću, inteligencijom i širinom svojih pogleda. Bijaše on jednostavno dobri duh hrvatske kulture u koju je čitava života ulagao svu svoju energiju i veliko znanje.

In memoriam

**Dr. sc. Đurđica (Đeka) Cvitanović
(1924–2009.)**

Ivanka Reberski

vs pokrićem besprimjernog entuzijazma i predanosti struci, dr. Đurđici Cvitanović, našoj Đeki, kako smo ju svi mi zvali, pripada posve izdvojeno mjesto u redovima zaslužnih povjesničara umjetnosti. Njezin profesionalni curriculum vitae i impresivna bibliografija uvjerljivo potvrđuju da je riječ o povjesničarki umjetnosti široko aspektiranih potencijala, koja je našoj nacionalnoj povijesti umjetnosti dala iznimne prinose, unatoč tomu što se u struku uključila relativno kasno.

Rođena je 1924. godine u Gospiću od oca Bogdana Golmajera i majke Ljerke, rođ. Filipović. Nakon završene srednje škole upisala se na medicinu i tek je naknadno otkrila svoj životni poziv u humanističkom opredjeljenju. Povijest umjetnosti diplomirala je 1960. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i odmah se kao vanjski suradnik uključila u istraživačke projekte, što ih je pokrenuo prof. Gamulin u novoosnovanom Institutu za povijest umjetnosti ostavši njegovom aktivnom suradnicom od davne 1961. godine sve do posljednjeg dana.

Put i način na koji je Đeka ostvarila svoj životni poziv nema u nas usporedbi. Bogate prinose, koji su se značajno reflektirali na raznorodnim poljima povijesti umjetnosti, ostvarila je u statusu slobodne profesije bez dana provedenog u stalnom radnom odnosu u struci, a da ni trenutka

nije posustala u svom radu. Unatoč tomu bila je nezaobilazna suradnica brojnih ustanova i institucija. Neiscrpnim radnim elanom i vedrinom širila je i prenosila na sve one koji su s njom surađivali. Iznimno plodna znanstvenica, bila je nepokolebljiv borac za očuvanje umjetničkog nasljeđa. Tako se razvila u »rasnu« povjesničarku umjetnosti visokih etičkih kriterija, zamjerne profesionalnosti i na tim je načelima gradila znanstveni ugled i svoje »životno« djelo.

Baveći se znanstvenim istraživanjima, zaštitom i obnovom, izložbenom prezentacijom i popularizacijom baštine: napose urbanizma, sakralne i profane arhitekture i crkvenog inventara, u vremenskom rasponu od baroka do početka 20. stoljeća, Đeka Cvitanović zahvatila je prostor naše domovine od Istre do Kvarnera, od Jadrana do rubnih dijelova sjeverne i istočne Hrvatske, od Zagorja do Vukovara i Iloka.

Iz impresivne bibliografije teško je bilo što uopće izdvajati. Podsjetit ću tek na neke reprezentante njezina opusa. Njezina prva knjiga o Arhitektu Kuni Waidmannu, objavljena 1969, bila je pionirski pothvat, model monografske obrade pojedinih stvaralaca naše arhitekture uoči »moderne«. U kapitalnom djelu, Sakralna arhitektura baroknog razdoblja – Gorički i Goričko-dubički arhitektonat, objavljenom 1985. godine, zaokružila je dugogodišnja istraživanja na

tom dotada posve neistraženom području, na kojemu je i doktorirala. Tek je strašno devastiranje u Domovinskom ratu pokazalo koliki je značaj imalo to njezino djelo za poslijeratnu obnovu sakralnih spomenika na tom prostoru. Još jednu, prije nje nedodirnutu temu – drvenih kapela – objavila je u knjizi Turopoljske ljepotice. Od urbanističkih tema dovoljno je samo spomenuti njezin istraživački i obnoviteljski angažman na povijesnoj jezgri grada Karlovca, odnosno »karlovačke zvijezde«, akciju koju je vodila od 1976. godine (u suradnji s konzervatorima, arhitektima, građevinarima, urbanistima i restauratorima, ali i gradskim vlastima). Tom velikom zadatku posvetila je više od desetak godina radne energije, kao što je prethodno godinama vodila znanstveni i stručni nadzor nad obnovom grada Buzeta i istarskih gradića: Roča, Huma, Vrha i Draguča. U svom bavljenju urbanizmom nije zaobišla ni sjevernu Hrvatsku, gdje je istraživala povijesnu jezgru Klanjca, a kao konzultant sudjelovala je i pri obnovi Trga bana Jelačića u Zagrebu.

Organizirala je i realizirala niz velikih izložbenih projekata, primjerice Isusovačke umjetnosti i Umjetnosti pavlina; koordinirala je stručno-tehničke pripreme izložbe Sveti trag; organizirala je hrvatsku dionicu »baroka« u okviru srednjoeuropske Pentagonale i u tom kontekstu realizirala je kulturološku izložbu baroka u Hrvatskoj, Od svagdana do blagdana, kao i još niz izložbenih projekata.

Osebujnost njezina znanstvenog profila ne nalazi pokriće samo u sustavnom i metodičnom istraživačkom radu popraćenom plodnim opusom od stotinjak objavljenih radova, studija i elaborata. Svoju golemu, neposustalu energiju Đeka je, kao malo koji povjesničar umjetnosti istraživačkog profila, podjednako uložila u konzervatorsku praksu, u obnovu spomenika i urbanih cjelina, vodeći i poslije restauracije kontinuiranu brigu o njihovoj daljnjoj sudbini.

Sudjelovala je na brojnim domaćim i međunarodnim znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu. Kao dugogodišnja aktivna članica i tajnica Društva povjesničara umjetnosti (1971-1989.) vodila je i organizirala kongrese i okrugle stolove na temu zaštite kulturne baštine, sudjelovala je u uređivanju časopisa »Peristil«, a s jednakim zalaganjem obavljala je svoje dužnosti kao predsjednica i dopredsjednica Kajkavskog spravišća, te članica uredništva časopisa »Kaj«. Bila je članica potkomisije za povijesna središta Alpe-Jadran, a predsjedavala je Komitetu za »Srednjoeuropsku inicijativu« na projektu Barok u srednjoj Europi od 1991. do 1993. godine. Bila je članica povjerenstava za crkvenu baštinu Zagrebačke nadbiskupije i Požeške biskupije, kao i brojnih drugih povjerenstava u Ministarstvu kulture i fondovima za kulturu. Svojom poslovičnom agilnošću uspješno je djelovala na popularizaciji struke u javnosti sudjelujući u znanstveno-popularnim i dokumentarnim filmovima i emisijama na radiju i televiziji, javljala

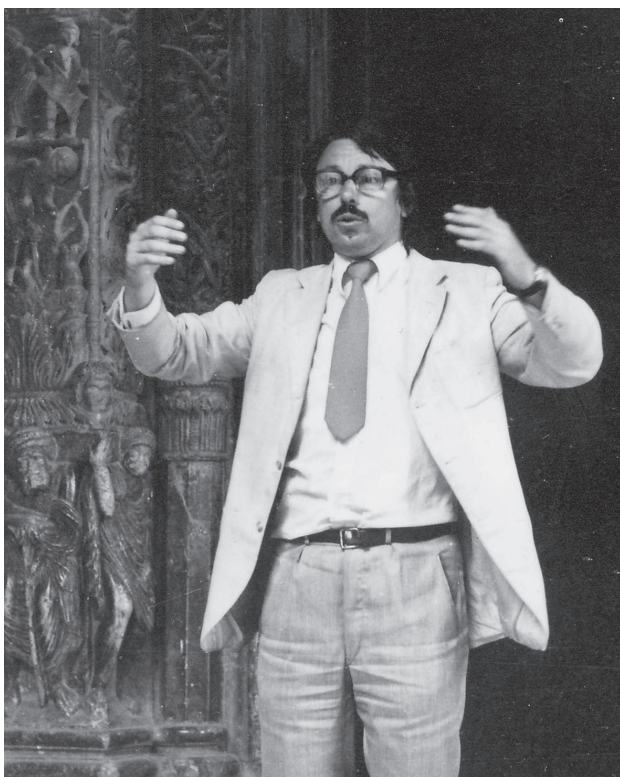
se u ostalim medijima i dnevnom tisku. U ovom kratkom ogledu naprosto je nemoguće nabrojiti sva područja njezina neumornog djelovanja.

Spašavanje pokretnog umjetničkog inventara u Domovinskom ratu posebno je poglavlje impozantne radne biografije Đeke Cvitanović posvećene našoj baštini. Kao predstavnica Ministarstva kulture Republike Hrvatske, ali ponajprije zbog svoje visoke stručnosti, sudjelovala je u akcijama spašavanja i evakuiranja sakralnih umjetnina od ratnih razaranja. U tom po život opasnom poslu ostvarila je znatnu aktivu spašenog kulturnog blaga, o čijem se povratu i restauraciji kasnije, kad je opasnost minula, dalje brižno skrbrila. Bio je to jedan od mnogobrojnih primjera, kako se na djelu dokazuje »etika struke«, kako se voli baština, brani naš kulturni identitet i služi domovini. Jer, u pitanju su bili ugroženi spomenici Banije, Korduna, Pokuplja i Slavonije, kojima je Đeka posvetila velik dio svoga radnog vijeka. Umjetničko blago, što ga je kao znanstvenica u mirno doba cijeli život otkrivala za našu znanost i kulturu i s toliko žara širila saznanja o njegovim vrijednostima, u ratu je branila od nepovratnog uništenja, i to je bio njezin veliki obol domovini.

Za svoj rad i djelovanje Đurđica Cvitanović primila je brojna priznanja i nagrade: Zahvalnicu Restauratorskog zavoda Hrvatske (1976.); Nagradu za znanstveni rad »Bartol Kašić« (1992.); Nagradu Grada Zagreba (1994.); Medalju Metropolitije zagrebačke (1995); Orden Predsjednika Republike Hrvatske (1996.); Spomenicu Domovinskog rata (1998.); Zlatnu medalju Varaždinske biskupije (2000.); Zahvalu Instituta za povijest umjetnosti (2001.), Nagradu DPUH »Radovan Ivančević« (2007.) i Državnu nagradu »Vicko Andrić« za doprinos kulturnoj baštini (2008. godine).

Višestrukim djelovanjem: znanstvenice, »zaštitarke« našeg spomeničkog blaga, prosvjetiteljskim i društveno angažiranim radom, postala je nepreskočivi autoritet za široko područje kulture. Poslovično je poznato njezino ustrajno djelovanje na osvješćivanju lokalnih, crkvenih krugova, ali i ostalih čimbenika odgovornih za sudbinu spomenika, te se moramo zapitati, kojim joj je to argumentima polazilo za rukom? Odgovor se krije u njezinoj neposustaljoj vitalnosti, u znanju i uvjerljivosti, u ustrajnosti pri provođenju znanstvenih spoznaja i visoko etičkih načela i stavova – u djelo.

(Govor s komemoracije)

In memoriam

Josip (Pepi) Stošić 1935–2009.)

Diana Vukičević Samaržija

U ovim trenucima sjećanja na našeg prijatelja, kolegu Josipa Stošića, sjećamo se i prvih dana Instituta za povijest umjetnosti, jer Pepi je jedan od prvih suradnika Instituta i dio je njegove povijesti u doba osnivanja. Ranih sedamdesetih godina ozračje Instituta stvorila je njegova osebujna ličnost.

Radio je na svim značajnim istraživačkim projektima: od starih urbanih formacija, ranokršćanske i predromaničke umjetnosti Istre i Dalmacije, a kasnije i kontinentalne Hrvatske: projekt južni Jadran, Dubrovnik, Mljet, Brač, Krk, Novigrad. Dugotrajan temeljni istraživanja provodio je na terenu gdje je upoznao cjelovite korpuse pojedinih umjetničkih epoha, što ga je učinilo najvećim poznavateljem naše baštine starijih razdoblja. Stoga je i 1971. godine bio prvi urednik tada osnovanog časopisa »Radovi Instituta za povijest umjetnosti«.

Josip Stošić bio je temperamentan čovjek velike energije i silne zainteresiranosti. Njegova znanstvena vokacija nije bila puka informiranost i zabilježba, već osvještavanje fenomena i stvaranje uvijek nove interpretacije, o čemu svjedoče njegovi rani radovi. U prvom, strogo strukturalno koncipiranom znanstvenom članku Kiparska radionica općinske palače u Puli (1965–66.) pokazao je metode i poniranje u

zagonetke srednjovjekovne skulpture na Jadranskoj obali. Privlačila su ga ključna umjetnička djela i razdoblja hrvatske likovne kulture: predromanička arhitektura i skulptura, Radovanov portal, sklop dubrovačke katedrale, zagrebačka katedrala, crkva u Čazmi. Taj njegov interes za temeljne fenomene rane hrvatske umjetnosti i kulture rekla bih usputno je notiran u članku Kada počinje hrvatska latinična pismenost objavljenom u »Telegramu« 1971. godine.

Portal majstora Radovana studirao je dugo u želji da teza bude konačna. Rad s opsežnim istraživačkim i bibliografskim aparatom Trogirska katedrala i njezin zapadni portal objavio je 1994. godine. Iznimnom nadarenošću za vizualno opažanje tumačio je prizore na portalu, slijed slaganja i rastavljanja portala, stil i izvor rukopisa kipara, te posebnosti ikonografskog programa. Njegovo viđenje u nekim elementima različito od opće prihvaćenih stajališta, tijeka nastanka i slaganja portala, daruje nam nove spoznaje o umjetniku kojeg stavlja u redoslijed velikih srednjovjekovnih kipara.

Nakon potresa u Dubrovniku 1979. godine postao je voditelj istraživanja na Bunićevoj poljani i dubrovačkoj katedrali. U istraživanju romaničke katedrale, koja je trebala biti ispod barokne – do danas sačuvane katedrale, inspirirala ga

je misao da je romanička skulptura te katedrale izvor stila majstora Radovana, ali dogodio se obrat. Njegova ingenioznost u određivanju točnog mjesta za arheološku sondu u podu današnje katedrale otvorila je čudo – ranokršćansku bizantsku katedralu unutar romaničke. To otkriće potaklo je i nova pitanja o ranoj povijesti Dubrovnika. Za taj rad dobio je i »Priznanje Lukša Beritić«. Tada mi je rekao: »Zadovoljan sam, uspio sam u korpus naše rane umjetnosti dopisati jednu katedralu, a možda sam imao i sreću.«

Svoja razmišljanja o drugoj katedrali, zagrebačkoj katedrali i njezinoj složenoj povijesti napisao je u studiji Srednjovjekovna umjetnička svjedočanstva o zagrebačkoj biskupiji u katalogu izložbe Sveti trag. U monumentalnom pejzažu srednjovjekovlja kontinentalne Hrvatske, prepoznao je i valorizirao iznimnost romaničke crkve u Čazmi, po transeptu, dva tornja u pročelju, iznimnim kamenarskim pojedinostima, što je pripisao donaciji kraljeve obitelji Bele IV.

Čestitka za Božić Jaslice u renesansnom Dubrovniku traganje je za malim temama, sažetak misli velikog svijeta – riječ, likovnost, događaj – predstava što je postala poruka u otkrhnutoj skulpturi tijela Krista. Tom je gestom Josip

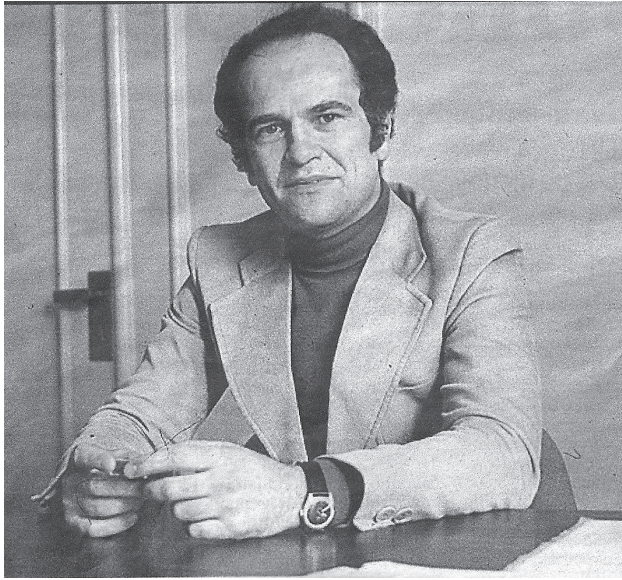
Stošić iz znanosti prešao u svijet konceptualne umjetnosti.

Sva razmišljanja i znanja Josipa Stošića o spomenicima i fenomenima srednjovjekovne i kasnoantičke umjetnosti Hrvatske nisu sačuvana u pisanom obliku. Svoje misli iznosio je u neformalnim razgovorima u Institutu, što je stvaralo dinamičnu znanstvenu atmosferu. U diskusije na simpozijima, kongresima unosio je vjetar. Temperamentno je izlagao svoj uvijek poseban stav i inspirirao drukčije mišljenje. Zanesen, homo ludens stvarao je nove igre misli.

Njegovim odlaskom utihnuli su razgovori, a znanstveni i stručni susreti postali su tradicionalni. Prisutnost i djelovanje Josipa Stošića u kulturnom životu, kao velikog povjesničara umjetnosti, konceptualnog umjetnika i pjesnika zadržali smo u memoriji, sjećajući se diskusija, Dvostruke knjige, Premetaljke, listajući kataloge njegovih izložaba naslovljenih: Govor riječi predmeta i prostora, Čudo, te Milena Lach: oblik iskustva poslije Ikarova pada.

Javnost je poznavala njegov rad te je za zasluge u kulturi dobio »Red Danice Hrvatske s likom Marka Marulića«.

Danas se sjećamo prijatelja, njegova smjeha, vedrine i mašte koju je dijelio s nama.

In memoriam

Božidar Gagro (1937–2009.)

Tonko Maroević

Iako su nam se putovi davno razdvojili, s kolegom Božidarom Gagrom proveo sam u blizini nekoliko iznimno važnih godina, a nikad nisam prestao pratiti njegov stručni rad i kulturnu djelatnost – sve do relativno nedavnih predgovora izložbama Ede Murtića. Upoznali smo se još kao studenti na gornjogradskom Seminaru povijesti umjetnosti i kulture, na samom koncu pedesetih godina, na mjestu gdje su kontakti među kolegama bili posebno prisni i u godinama kad se stječu dublja poznanstva i prijateljstva. Nakon studentskih klupa proveli smo pet paralelnih godina kao asistenti na Odsjeku za povijest umjetnosti, Gagro na Gamlinovoj Katedri novovjekovne umjetnosti, ja na Prelogovoj Katedri povijesti umjetnosti srednjeg vijeka. No, moji su interesi također uključivali suvremeno stvaralaštvo pa je bilo dovoljno prilika za razgovore, diskusiju i razmjenu mišljenja. Kao nešto stariji, Božo je, dakako, bio inicijativniji, a druženje smo znali nastaviti i u njegovu domu.

Sve ovo spominjem ne da bih naglasio blizinu, već da bih potvrdio razloge za nesmanjeno poštovanje što sam ga prema njegovu radu zadržao čitavoga života. No, razumljivo, u mome saldu njegova djelovanja pretežu činjenice iz šesdesetih godina prošloga stoljeća, iz razdoblja njegova najintenzivnijega povijesno-umjetničkog aktivizma, iz razdoblja kada sam učestalo surađivao u časopisu »Život umjetnosti«, što ga je upravo on pokrenuo i za koji je zdušno angažirao starije i mlađe stručne pisce. A prvih deset brojeva pod njegovom redakcijom i s dvadesetak njegovih kritičkih, te-

orijskih i panoramsko-problematskih priloga doista predstavljaju epohu našega, povijesno-umjetničkog mišljenja, pravi primjer nastojanja za što egzaktnijom i nepristranim historizacijom novije hrvatske umjetnosti – dakako u neizbježnom europskom kontekstu – premda bez frustracija i kompleksa te iste Europe.

Gagrin problematski tekst u prvom broju časopisa »Život umjetnosti« naslovljen Periferna struktura i podnaslovljen Od Karasa do Exata ukazivao je na neizbježnost traženja specifičnosti, na nemirenje s pukom receptivnom funkcijom naše sredine. Nadahnut onda aktualnim Karamanovim tezama o provinciji, periferiji i granici primijenio ih je na novije stvaralaštvo, zalažući se za mjeru autentičnosti, za odgovor autohtonim potrebama. A njegov tekst u drugom broju istoga časopisa Slikarstvo Proljetnog salona, 1916.–1928. ostao je do danas primjeran po poticajnosti, često navođen i čitan kao iznimno ozbiljna referencija. U sličnom su duhu pisani i studijski prilozi o grupi Zemlja (u komparativnoj perspektivi) i o Sudbini apstrakcije (iz vizure »oscilacija ukusa«). S tri opsežna monografska priloga pertinentno je povijesno-umjetnički potretirao tri iznimno značajna kipara: Branka Ružića, Dušana Džamonju i Vojina Bakića, a manjim je kritičkim osvrtima popratio tekuću fazu Koste Angelija Radovanija, Ivana Picelja, Miroslava Šuteja, Ede Murtića. Nekima od tih protagonista vraćat će se i u kasnijim godinama. Željan teorijskog utemeljenja i stvaranja odgovarajuće kritičke aparature, nemalu je pozor-

nost posvetio i prevođenju i tumačenju bitnih inozemnih, odnosno univerzalnih orijentira, svojevrsnih »svjetionika« struke, baveći se posebno opusima Pierrea Francastela i Giulija Carla Argana.

Potreba ažuriranja znanja i kritičkih instrumenata vodila ga je i po najznačajnijim svjetskim destinacijama, kao što je venecijanski Bijenale, kasselska Dokumenta, pa i beogradski Trijenale. Osvrtima na velike dekadске rezimee, priređivane u beogradskom Muzeju savremene umetnosti (na izložbe poput Treće decenije, Konstruktivnog slikarstva i Nadrealizma, socijalne umetnosti), trasirao je vlastiti angažman u sljedećim inicijativama u istom prostoru posvećenima ostalim segmentima likovnog stvaralaštva u Jugoslaviji. Temeljni Gagrini sintezni prilozi u tom kontekstu bili su Putovi modernosti u hrvatskom slikarstvu, Skulptura građanskog razdoblja u Hrvatskoj i Hrvatska grafika prve polovine XX. stoljeća. Ulančane u odgovarajući redoslijed, navedene studije predstavljaju sustavna poglavlja hrvatske likovne povijesti novijeg vremena, a jedino nas činjenica što nisu skupa ukoričeni priječi da ih – uz tekstove o Proljetnom salonu i Zemlji – vidimo kao zaokruženu cjelinu. Činjenicu da sam nije složio već gotovo napisanu knjigu, moramo, dakako, pripisati njegovoj naročitoj zahtjevnosti, visokim kriterijima što ih je pred sebe postavio, a kojima – u tjesnacu različitih preuzetih društvenih obaveza – nije mogao posvema udovoljiti. Ali i uz razne druge angažmane ipak nije odustajao od organiziranja izložaba,

bilo da ih je sam priređivao (kao Zemlju i Slikarstvo Minhenskog kruga) bilo da je podržavao druge (poput izložbe hrvatske renesanse u Francuskoj ili izložbe Dore Maar i Picassa u Hrvatskoj) – da ne govorimo o secesiji, koju je među prvima u nas valorizirao i za obradu koje se dugo i sustavno zalagao. Konačno, odužio se Meštroviću monografskom studijom, knjigom koju sam pozdravio prikazom Meštrović odsad.

Sa svoje strane, Boži dugujem radne poticaje na prvim koracima u struci, a kao pravi zavičajnik nagovarao me da se pozabavim i stećcima (što sam također dijelom poslušao). Naša je dužnost i obaveza, koju preuzimamo rastajući se s njime, da okupimo njegove tekstove i popratimo ih biografskim i hermeneutičkim profilom, iz kojega će se vidjeti veličina gubitka u povijesno-umjetničkoj znanosti, u interpretaciji modernoga i suvremenoga hrvatskog likovnog stvaralaštva.

A propos, Božidar Gagro je kao prevoditelj ponudio našoj javnosti istančanu verziju Pogrebnih govora dragoga mu, i izazovnoga, Andréa Malrauxa. Oprosti mi, dragi Božo, što se ne mogu približiti takvoj razini, a nisam ni pozvan govoriti o društvenim, državnim razinama djelovanja. Mogu samo, u ime staroga prijateljstva, podijeliti s Karmen, s Marušom i s Ivanom žalost što je ovo posljednji susret i što nećemo stići nastaviti naš razgovor.

(Govor na posljednjem ispraćaju)

In memoriam

Magda Weltrusky (1930–2009.)

Elena Cvetkova

Samo dva tjedna nakon što je odlučila prekinuti s radom u novinarstvu, te napokon prihvatiti status umirovljenice, Magda Weltrusky, povjesničarka umjetnosti i „novinarska veteranka«, početkom prosinca 2009. - iznenada je preminula. Bilo joj je osamdeset godina, od kojih je u novinarstvu provela punih pedeset! Po tome je rijedak primjer ustrajnosti i izdržljivosti u profesiji u kojoj samo rijetki provedu toliki broj godina.

Magda je zapamćena po tome što se poslije završenog studija, među prvim povjesničarima umjetnosti (ako ne i prva?!), zaposlila u novinarstvu, a ne u kojoj galeriji, muzeju ili kakvoj drugoj ustanovi za koju je studijem bila pripremana. Time je otvorila put mnogobrojnim mlađim kolegama, povjesničarima umjetnosti, koji su je u tome slijedili.

Rođena je 1930. godine u Omišu, od oca Milana, urarskog i zlatarskog obrtnika porijeklom iz Siska i majke Milene, Omišanke. Ima i brata, dvije godine starijeg Vjekoslava, kasnije liječnika u Rijeci. U svojoj 13. godini, zbog rata, s obitelji Magda seli u očev Sisak, u kojemu završava gimnaziju. Nakon toga, poput brata Vjekoslava, dolazi u Zagreb i upisuje povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu. Diplomirala je 1956. godine, a prvo stalno zaposlenje dobila je 206

1959., kao novinarka u tada osnovanom listu »Svijet«.

Taj list, namijenjen ženskoj populaciji, bio je prva tiskovina te vrsti u ondašnjoj poslijeratnoj Jugoslaviji. Magdi je ponuđeno mjesto urednice i komentatorice priloga o modi, u vrijeme, rekli bismo, kad mode takoreći nije ni bilo. Sama će Magda, mnogo godina kasnije, ovako prokomentirati vrijeme svojih početaka u »Svijetu«.

»Bilo je to doba kad je moda stidljivo, nerijetko i s etiketom »štetnih zapadnih utjecaja«, krčila put u medije i na tržište, a »Svijet« je u tom pogledu bio istinska predvodnica avangardnih tendencija«.

Magdinim radom u »Svijetu« ubrzo će se vidjeti da je u »krčenju putova mode i modnih tendencija«, njezin doprinos bio nezaobilazan. Mnogo je putovala na sajmove i revije u europskim modnim metropolama (na koje ju je slala redakcija, dakako) i donosila svom listu i čitateljima informacije o najnovijim modnim događanjima. Zbog svojih će se kriterija ubrzo pročitati kao arbiterica koja se u svom odabiru ne povodi za trendovskim modnim događanjima i ludostima kratka vijeka, već koja inzistira na kvaliteti dizajna, izvedbe, primjerenosti, skadu, ravnoteži, usaglašenosti s prilikama itd... Radišna i kreativna kakva je bila, u ulozi modnog selektora Magda ubrzo otkriva osobine se-

riozne novinarka dobra ukusa, koja vodi računa o položaju i prilikama svojih čitatelja u tadašnjoj državi. Daleko od konzervativizma, Magda zapravo, za cijelo vrijeme svojega rada u »Svijetu« promiče vrijednosti dobrog dobrog odijevanja svojih čitatelja.

Odgojena tako da cijeni obitelj i obiteljske vrijednosti, Magda se 1967. godine udaje za Stjepana Sablića, sveučilišnog profesora na Građevinskom fakultetu, a dvije godine kasnije rađa i kćer Astrid, današnju liječnicu. Premda joj suprug rano umire (u 54. godini života), a Magda sama podiže svoju maloljetnu kćer, ni trenutka ne zapostavlja posao. I dalje je iznimno aktivna. Njezini su tekstovi u »Svijetu« i dalje vodeći, jer Magda, pišući o modi, piše i o svemu onome što je prati i što je na bilo koji način povezano s njom, kao primjerice o tekstu i tekstilnoj industriji ili o konfekciji i konfekcijskim tvornicama...

Manji broj čitatelja zamijetit će kako ova autorica često piše i o drugim likovnim zbivanjima, jer njezino školovanje na povijesti umjetnosti, u potpunosti iskorišteno u praćenju mode i kulture odijevanja, podržava i njezino trajno zanimanje za »čistu« likovnu umjetnost, za slikarstvo, kiparstvo, grafiku itd. Da bi se međutim zbrojilo, a i procijenilo koliko je i kako je Magda pisala o likovnim zbivanjima 60-ih, 70-ih pa sve do svog umirovljenja u 90-im godinama, valja nam pomno prolistati ukoričene listove

»Svijeta« i potražiti Magdine tekstove. A to je velik posao! Zasad ćemo samo istaknuti da u bibliografiji mnogih starijih hrvatskih umjetnika, zaslužno mjesto među ostalim recenzijama, imaju i tekstovi Magde Weltrusky.

Neočekivano i sa sociološkog stajališta nedvojbeno zanimljivo je da je Magda Weltrusky još u »Svijetu« počela uređivati rubriku »Povjerljivo«, u kojoj sama odgovara na mnoga delikatna, uglavnom intimna pitanja čitatelja (ponajviše čitateljica). Ta rubrika u početku malena, prerasta u bitni prilog »Svijeta«, koji je zahtijevao golemu angažiranost i rekli bismo, mudrost voditelja. Radilo se o pitanjima ljudskih sudbina, što Magda vrlo brzo uočava. Odgovornost, čovjekoljublje i empatija s onima koji traže savjet urednice »Povjerljivog«, tjera Magdu da mu se maksimalno posveti. Taj njezin uspjeh potaknuo je novu redakciju »Globusa« koji počinje izlaziti 1994. godine, da pozove već umirovljenu Magdy Weltrusky i ponudi joj da u tom tjedniku nastavi voditi sličnu rubriku pod nazivom: »Neka ostane među nama«. Ona to prihvaća i odrađuje takoreći do svoje nedavne smrti.

Kao u svemu što je radila i u »Globusu« je osvojila čitatelje, a i svoje kolege. Posljednjih godina od čitatelja je zaradila laskavi naziv »medijskog ispovjednika«, a od kolega najdublje poštovanje i naziv »veteranka i dama hrvatskog novinarstva«. S tugom su je ispratili na vječno počivalište.